सप्तमोऽङ्कः ।

(नेपथ्ये ।)

लब्ध्वा साम्राज्यलक्ष्मीं निजभुजविजितां किञ्च कान्तां वियुक्तां
स्वीयां प्रेष्ठां कयाधुं दनुजपरिवृढो गाढनिद्रावशोऽभूत् ।।
सोऽयं प्रातः सहर्षं त्वरितमुपगतैर्बोधितो बन्दिवर्गैः
प्राप्तः स्वोद्यानशोभासुखमनुभवितुं सोष्ट्रगन्धोऽरुणाक्षः ।।१।।

(ततः प्रविशति यथानिर्दिष्टो हिरण्यकशिपुः ।)

(प्रविश्य ।)

हिरण्यकशिपुः - सखे पश्य पश्य ।

निरलसजनविद्येवोन्नता पङ्कजश्रीर् -
गुणिन इव सुदेशे मोदमायन्ति भृङ्गाः ।।
सुनृपतिरिव सूर्यो मोदयत्याशु लोकान्
धनमिव सुकृतीनां सार्थतामेति चक्षुः ।।२।।

उष्ट्रगन्धः - (सस्मितम् ।) महाराज एवमेव परम् अद्यतननिशा कीदृशी संवृत्ता ।

हिरण्यकशिपुः - (सस्मितम् ।) (सौख्यस्मरणमभिनीय ।) सखे किं कथयामि ।

क्रूरतपःसम्भूतं लोकभ्रमणोत्थमुग्रदुःखं मे ।।
नष्टं प्रियाङ्गसङ्गात्प्राप्ता पुष्टिः प्रियाधरामृततः ।।३।।

तेन किं वर्णयाम्यद्यतननिशायाः सौभाग्यम् ।

उष्ट्रगन्धः - (सशिरःकम्पम् ।) एवमेव यदाह महाराजः । अद्यावयोस्तौल्यं संवृत्तम् ।

हिरण्यकशिपुः - (सस्मितम् ।) कथमिव ।

उष्ट्रगन्धः - महाराजेन न ज्ञातम् ।

हिरण्यकशिपुः - नहि नहि कथय ।

उष्ट्रगन्धः - महाराजेन त्वन्तःपुरे देव्या सह शय्यासुखमनुभूय निद्रावशेन पारितोषिकलिप्सुबन्दिवर्गगिरा प्रबुद्धम् । मया बहिःपुरे मत्कुणावल्या

सह खट्वासुखमनुभूय निद्रावशेन बीभत्सलिप्सुकाककुलकलकलेन प्रबुद्धं प्राप्तं चाप्युद्यानशोभामवलोकयितुम् ।

हिरण्यकशिपुः - (सोपहासम् ।) अहो तौल्यम् ।

उष्ट्रगन्धः - (निपुणं निरीक्ष्य ।) नहि नहि आधिक्यमस्ति ।

हिरण्यकशिपुः - कीदृशं तत् ।

उष्ट्रगन्धः - न जाने महाराजस्तु देवीसहचरोऽपि केन हेतुना सक्षताङ्गः अहं तावदेकोऽपि अक्षताङ्गः ।

हिरण्यकशिपुः - (सस्मितम् ।) सत्यमुक्तं परं किं त्वं निष्परिग्रहः ।

उष्ट्रगन्धः - (साञ्जलिबन्धम् ।) नहि नहि महाराजस्य कृपया सर्वोऽपि दासीजनोऽस्ति ममैव परिग्रहस्तेन सपरिग्रहोऽहं कृतमनया शङ्कया ।

हिरण्यकशिपुः - (सोपहासम् ।) रे निस्त्रपः सञ्जातोऽसि येनैवं प्रलपसि ।

उष्ट्रगन्धः - हुं महाराजस्य प्रसादेन ।

हिरण्यकशिपुः - धिङ्मूर्ख कथमिव ।

उष्ट्रगन्धः - त्रपापरवशस्तु भीरुर्भवति अहं तु महाराजस्य प्रसादेन निर्भयस्तेन निस्त्रपः सञ्जातः । (इति करतालं दत्वा नृत्यति ।)

हिरण्यकशिपुः - (तं करे धृत्वा ।) अलमुपहासप्रसङ्गेन स्वधर्माचरणमुख्यकाले प्रातःकाले।

उष्ट्रगन्धः - तर्हि किं करोमि ।

हिरण्यकशिपुः - पश्य तावत्प्रातःकालस्योद्यानस्य च रामणीयकमतिमात्रम् ।

उष्ट्रगन्धः - हुं पश्याम्युभाभ्यां नेत्राभ्यां महाराजस्याज्ञया । (इत्यङ्गुष्ठतर्जनीभ्यां नेत्रे प्रसार्य परिपश्यन् ।) पवमानप्रभावेण वृद्धतापसा इव वृक्षाः कम्पन्ते पतन्ति च तत्कचचया इव तत्पुष्पप्रकराः अश्मसङ्घा इव निपतन्ति फलसमूहाश्च क्षुधार्दिता अतिदरिद्रबालका इव कुर्वन्ति कोलाहलं शकुन्ताः भिक्षुक इव कुरुते करप्रसारं प्रभाकरः प्रभाते प्रभोः पुरस्तात् पश्यतु महाराजः ।

हिरण्यकशिपुः - अहो वर्णनवैदग्ध्यं वैधेयाधिपतेः । यत्सरसोऽपि पदार्थो नीरस इव भासते श्रवणेन तेन कृतं कृतमनेन वाग्विभवेन ।

उष्ट्रगन्धः - हुम् एवं चेत्किं करोमि ।

हिरण्यकशिपुः - शृणु तावद्रामणीयकं वर्णयामि ।

उष्ट्रगन्धः - हुं तर्हि श्रोतुकामोऽहम् ।

हिरण्यकशिपुः -

सरलसमीरणतरलाः स्कन्धकराः पर्णकर्णतालयुताः ।।
मञ्जरिदन्ताकलिताः कुसुममदाम्बुप्रवर्षिणो नीलाः ।।४।।

वितता दृढाश्च तुङ्गाः क्षितिजाता भान्ति संस्थिताः परितः ।।
बालोद्यानं गोप्तुं मदनमहीशस्य करिवराः किन्नु ।।५।।

यद्वा लतिकाश्लिष्टाः पत्त्रिकुलालापभाषिणो रम्याः ।।
सुमनोगुच्छवतंसा विलासिसाम्यं प्रदर्शयन्त्येते ।।६।।

उष्ट्रगन्धः - अहह भ्रान्तोऽहम् एते करिणो विलासिनो वा ।

हिरण्यकशिपुः - धिङ्मूर्ख एते वृक्षाः ।

उष्ट्रगन्धः - हुम् एवं चेन्मिथ्याभाषी महाराज इत्यद्यैव बुद्धम् ।

हिरण्यकशिपुः - रे नहि नहि वाक्चातुर्यमिदम् । शृणु तावत्

बहुतरकुसुमाच्छन्नस्वाधोदेशास्तु सूचयन्त्येते ।।
छत्राकृतिका नृपतेः कुसुमशरस्यात्र संस्थितिं मोदात् ।।७।।

(किञ्चिदग्रतो गत्वाऽङ्गुल्या निर्दिश्य।)

मार्दवसौरभवर्णैर्देव्या पाटललता जिता तस्मात् ।।
कण्टकितेयं नूनं पश्य सखे त्वं मृषा न मे वाणी ।।८।।

उष्ट्रगन्धः - महाराज एवमेव अहमपि कण्टकितोऽस्मि । (इति अङ्गुष्ठतर्जनीभ्यां श्मश्रूणि दर्शयति ।)

हिरण्यकशिपुः - रे विकलोऽसि किम् ।

उष्ट्रगन्धः - हुम् आनन्दविकलोऽस्मि ।

हिरण्यकशिपुः - कुतः ।

उष्ट्रगन्धः - यतो महाराजेन देव्या च त्रिलोकी जिता ।

हिरण्यकशिपुः - रे मुखर अस्माभिस्त्रिलोकी जितेति सर्वैरनुभूतं न तु देव्या जितेति ।

उष्ट्रगन्धः - नहि नहि उभाभ्यां मिलित्वा जिता ।

हिरण्यकशिपुः - कथमिव ।

उष्ट्रगन्धः - चराणि सर्वाण्यपि महाराजेन जितानीति प्रसिद्धं स्थावराणीमानि च देव्या जितानीति महाराजेनैव प्रतिपादितमिति तथा ब्रवीमि ।

हिरण्यकशिपुः - (सस्मितम् ।) अहो सुष्ठु समर्थितं परं साम्प्रतं वर्णनामृतपाने वाग्रोधं वृथा मा कृथाः ।

उष्ट्रगन्धः - हुं तर्हि भित्तिरिव तूष्णीं भूत्वा शृणोमि ।

हिरण्यकशिपुः - (पदान्तरं गत्वा ।)

चम्पककेतककेसरकुसुमसमुत्थं परागपटलमिदम् ।।
ससुगन्धं सौवर्णं कुरुते व्योमाङ्गणं रवेः किरणैः ।।९।।

(पुनरग्रतो गत्वा ।)

धीरसमीरसमीरणचलकदलीकुलानि मन्येऽहम् ।।
सूर्यकराक्ताँश्चपलान् अभिनववारिप्रपूरितान् मेघान् ।।१०।।

(किञ्चिदग्रे गत्वा ।)

सखे पश्य तावदच्छाच्छस्फटिकचयरचितप्रान्तनितान्तकान्तं विविध-विकचवनरुहसमूहसुषमातिरेकेण नेत्रासेचनकं तन्मरन्दामन्दरसनरसिक-ललल्लोलम्बलीलाझङ्कृतिमुखरं तारमणिप्रतिमनिर्मलशिशिरसुरभि-सलिलैर्लीलोचितं बहुवर्णविचित्रतरशफरीगणचरणमनोज्ञं निजचञ्चु-पुटच्युतमुक्ताफलपटलं स्वीयकान्त्या भर्त्सयतां राजहंसानां कलरव-प्रतिरवमुखरितं प्रतीराकल्पकल्पानल्पस्वर्णजातिजातिमल्लिकादिम-कुसुमस्तबकसौष्ठवाढ्यं कुल्याकुलमलङ्करोति बालोद्यानम् । तदुपकण्ठे

किल कनकलतावलितमण्डपिका बालोद्यानमण्डनभूताऽगणितमणिगणकिरणकिर्मीरितमृदुतरवेदिकाऽऽवेदयति दर्शनमात्रेण स्थितिसुखम् ।

उष्ट्रगन्धः - ममापि पादौ परिभ्रमणेन प्रपीडितावित्यलङ्करोतु एनां वेदिकां महाराजः।

हिरण्यकशिपुः - (तथा कृत्वा । सूर्यमवलोक्य ।)

प्राचीं रागवतीं कृतकराभिमर्शां प्रसाधयितुमेषः ।।
बहुपुष्पाढ्ये कुरुते बालोद्याने करप्रसारं किम् ।।११।।

यद्वा ।

दृष्ट्वा मां चण्डकरं प्राचीरागान्वितं ध्रुवं छाया ।।
लीनेत्येतां धर्त्तुं बहुकरविसृतिं करोति मिहिरोऽयम् ।।१२।।

अथवा ।

नागैर्द्विजैर्निषेव्यः सुमनःश्लाघ्यः सुपत्रकः सूच्चः ।।
स्वच्छायामोदकरः सुरवर्त्मनि चन्दनद्रुमः सूर्यः ।।१३।।

अथवा ।

सञ्चारयति सदेमां सूर्याह्वां हस्तदीपिकां कालः ।।
सुरवर्त्मनि तज्जन्यां जननिचयो दृश्यते तमःकपटात् ।।१४।।

उष्ट्रगन्धः - किञ्चिद्विज्ञाप्यमस्ति ।

हिरण्यकशिपुः - कथय ।

उष्ट्रगन्धः - महाराजवर्णितेषु पदार्थेष्वेकस्मादपि पदार्थाद्बिन्दुरपि नो निपतितः ।

हिरण्यकशिपुः - बिन्दोर्निपतनस्य किं कारणम् ।

उष्ट्रगन्धः - महाराजेन पूर्वं भणितं यत्त्वद्वर्णनेन सर्वोऽपि पदार्थो नीरस इव भासते परं महाराजवर्णितेष्वेतेष्वेकस्मादपि बिन्दुरपि नो निपतितस्तत्किम् ।

हिरण्यकशिपुः - (सन्यक्कारम् ।) धिग्वैधेय । सरसो नाम रसोद्दीपकः स पदार्थो भवति ।

उष्ट्रगन्धः - एवं चेद्दीपको मन्मुखे मा तिष्ठतु वरं नीरसत्वम् ।

हिरण्यकशिपुः - रे जाल्म उद्दीपको नाम प्रोल्लासकः न तु दीपकः ।

उष्ट्रगन्धः - एवं चेत्समञ्जसम् । (ऊर्द्ध्वमवलोक्य ।) महाराज ज्वलत्काष्ठप्रपूरितां चुल्लीं वास इव प्रच्छादयत्युष्णाभीषुमभ्रम् ।

हिरण्यकशिपुः - (सहासम् ।) रे किं चित्रमत्र वर्षर्तौ । पश्य ।

क्षणाच्चण्डायते सूर्यः क्षणाच्चन्द्रायते पुनः ।।
औष्ण्यादभ्राच्च वर्षर्तौ चलहृत्सङ्गतो यथा ।।१५।।

उष्ट्रगन्धः - हुं तथैवानुभूयते । (पुनरूर्द्ध्वमवलोक्य ।) आश्चर्यम् आश्चर्यं मेघा अपि महाराजभयान्मूत्रमुद्गिरन्ति ।

हिरण्यकशिपुः - (सहासम् ।) रे मुखरापसद सुखितजनमानसानन्ददायिनी वृष्टिरियं समागता परमहमेवं मन्ये ।

(युग्मम् ।)

मदलङ्करणे निरता रविशशितारासः समुज्ज्वला एतैः ।।
मलिनतरैर्ननु जलदैर्नीता मालिन्यमुन्नताः सहसा ।।१६।।

इत्याकाशः सरसावसरे चिन्तापरो मुहुर्मलिनः ।।
विघटितधन इव मनुजो रोदित्यासारकपटेन ।।१७।।

अथवा ।

मय्येव विश्वं निखिलं च भूतेष्वाद्योऽहमस्मि प्रथितस्तथापि ।।
शून्यं वदन्तीति विचिन्त्य रोदित्याकाश आसारमिषेण पश्य ।।१८।।

उष्ट्रगन्धः - हन्त हन्त कृपालुः खलु महाराजस्तेन समाश्वासनीयोऽयम् ।

हिरण्यकशिपुः - रे मूर्ख वाक्चातुर्यमिदमिति पूर्वोदितं नानुसन्धत्से ।

उष्ट्रगन्धः - (कर्णं धृत्वा ।) हुं हुं विस्मृतं मया ।

हिरण्यकशिपुः - शृणु ।

विद्युज्ज्वालबृहत्तापद्रवीभूतस्य साम्प्रतम् ।।
आकाशमुकुरस्यायं धारापातः प्रदृश्यते ।।१९।।

(पुनरूर्ध्वमवलोक्य ।)

ताम्राभ्रपटलं भाति नवाम्बुदसमुच्चये ।।
प्रक्षिप्तं शीतलीकर्तुं तप्तताम्रं नु पल्वले ।।२०।।

(सर्वतोऽवलोक्य सस्मितम् ।)

रे पुरुषपशो सर्वेभ्यः पदार्थेभ्यः सरसतया निपतन्ति बहवो बिन्दवस्तान् विलोकय स्वविलोचनाभ्याम् ।

उष्ट्रगन्धः - (अङ्गुष्ठतर्जनीभ्यां नेत्रे प्रसार्य ।) हुं विलोकयामि महाराजस्य भयेनैतदभूत् न तु वर्णनेन ।

हिरण्यकशिपुः - (सस्मितं करतालं दत्वा ।) रे धूर्तधुरन्धरोऽसि ।

उष्ट्रगन्धः - (सशिरःकम्पम् ।) हुं महाराजस्य सङ्गतेः प्रभावः ।

हिरण्यकशिपुः - (सस्मितं तूष्णीं तिष्ठति ।)

(ततः प्रविशति पटाक्षेपेण कञ्चुकी ।)

(प्रविश्य ।)

कञ्चुकी - विजयतां महाराजः । निवेदयति सर्वोऽपि परिजनः स्नानोपकरणानि सज्जानि तानि सफलीकरोतु महाराज इति ।

हिरण्यकशिपुः - भद्र समयोचितमेव निवेदितम् । भद्र उष्ट्रगन्ध एहि स्नानादिक्रियां निर्वर्त्तयावः ।

उष्ट्रगन्धः - स्नानादिक्रियां निर्वर्त्तयतु महाराजः । अहं तु यदा जातस्तदैव स्नातः परं भोजनोपकरणानि मम सज्जानि तानि सफलीकर्तुं गच्छामि ।

(इति निष्क्रान्तौ ।)

(मिश्रविष्कम्भकः ।)

(नेपथ्ये ।)

सम्मार्ज्य नव्यागुरुतोयसिक्तं
सभास्थलं मंक्षु विधाय किञ्च ।।

सिंहासनं तत्र निधाय भृत्या
मृद्वास्तरैरास्तरणं कुरुध्वम् ।।२१।।

(ततः प्रविशति सालङ्कारः सपरिवारो हिरण्यकशिपुः ।)

हिरण्यकशिपुः - (प्रविश्य सिंहासन उपविशति ।)

(सर्वे स्वे स्वे स्थान उपविशन्ति ।)

हिरण्यकशिपुः - भद्र विद्युद्दंष्ट्र शृणु मद्वचनम् ।

विद्युद्दंष्ट्रः - (सविनयमुत्थायाञ्जलिं बद्ध्वा ।) आज्ञापयतु महाराजः ।

हिरण्यकशिपुः - राज्यं ममैव सर्वत्र....

विद्युद्दंष्ट्रः - देव तवैव राज्यं तिलपरिमितं किमप्यन्यसत्ताकं न पश्यामि ।

हिरण्यकशिपुः - ....सुखिनः स्वजनाः किमु ।।

विद्युद्दंष्ट्रः - प्रभो त्वन्नाथानां कुतस्तरां दुःखम् ।

हिरण्यकशिपुः - नष्टाः किं शत्रवः सर्वे....

विद्युद्दंष्ट्रः - तेषां गन्धमपि मनसा न सम्भावयामि ।

हिरण्यकशिपुः - ....स्वस्थोऽहं तर्हि बन्धुभिः ।।२२।।

विद्युद्दंष्ट्रः - महाराज नित्यमिदमेव वयं सर्वेऽप्याशास्महे ।

हिरण्यकशिपुः - (सहर्षम् ।) भद्र स्वस्थानमलङ्कुरु ।

विद्युद्दंष्ट्रः - (सविनयमुपविशति ।)

हिरण्यकशिपुः - (सभक्त्यानन्दम् ।)

मदुत्कर्षद्रुमोत्सेधकारणं रणमूर्द्धनि ।।
सर्वत्रापि च मन्येऽहं भार्गवानुग्रहामृतम् ।।२३।।

विद्युद्दंष्ट्रः - यथाह महाराजस्तथैव ।

(नेपथ्ये ।)

(मङ्गलवाद्यध्वनिः । सर्वेऽपि ससम्भ्रमाह्लादमाकर्णयन्ति ।)

(ततः प्रविशति शुद्धान्तचरः कञ्चुकी ।)

कञ्चुकी - (प्रविश्य । सानन्दसम्भ्रमम् ।) विजयतां दैत्येन्द्रः । श्रवणामृतं पुत्रजननं श्रावयामि ।

(सर्वेऽपि साधु साध्विति प्रशंसन्ति ।)

हिरण्यकशिपुः - (साह्लादम् । स्वकराभ्यामुत्तार्य कटकौ तस्मै प्रयच्छति ।)

कञ्चुकी - महाराजप्रसादः । (इति सानन्दं धारयन् ।) महाराज गच्छामि शुद्धान्तम् आगच्छति जन्मपत्रिकां गृहीत्वा गुरुपुत्रः । (इति निष्क्रान्तः ।)

(ततः प्रविशति गन्धाक्षतचर्चितभालः पत्रिकाहस्तः शण्डः ।)

(प्रविश्यालोक्य च ।)

शण्डः - अयं महाराजस्तावदुपसर्पामि । (इति उपसृत्य ।) दैत्येन्द्र दिष्ट्या वर्धसे देव्युदरदुग्धोदधितः पुत्रेन्दूदयेन ।

हिरण्यकशिपुः - (साह्लादसम्भ्रममुत्थाय ।) गुरुपुत्र प्रणमामि ।

शण्डः - (हस्तमुदस्य ।) वंशवृद्धिरस्तु ।

हिरण्यकशिपुः - गुरुपुत्रैतदासनमलङ्कुरु ।

शण्डः - (तथा करोति ।)

हिरण्यकशिपुः - (सिंहासन उपविश्य । किञ्चित् सलज्जं सानन्दम् ।) गुरुपुत्र कीदृशोऽयमर्भको भविता ।

शण्डः - (स्वगतम् ।) हन्त ग्रहसूचितं पितृनाशकत्वं भगवद्भक्तत्वं च कथं कथयामि कथमतथ्यमपि वदामि । भवतु वाग्वैदग्ध्यं करोमि । (प्रकाशम्) अयं किल ।

स्वास्थ्यं विधाता त्वयि दैत्यवर्गे
प्रतापवानुत्तममार्गवर्ती ।।
ज्ञानी नयाब्धिर्विपुलायुरस्ति
तवात्मजो वंशधरो बलिष्ठः ।।२४।।

हिरण्यकशिपुः - (सानन्दम् ।) अयं गुरुचरणानां कृपाप्रभावः ।

शण्डः - तत्रापि भवद्भक्तिरेव कारणम् ।

विद्युद्दंष्ट्रः - एवमेव ।

शण्डः - राजन् गच्छाम्यानन्दजनकं वृत्तान्तं गुरुचरणान् कथयितुम् । (इति निष्क्रान्तः ।)

हिरण्यकशिपुः - भद्र विद्युद्दंष्ट्र

दातव्यान्याभरणान्यम्बरसहितानि याचकेभ्यश्च ।।
स्वीयेभ्यः स्यन्दनगजतुरगं गावोऽर्भकस्य संवृद्ध्यै ।।२५।।

तोरणमुकुरपताकाकदलीभिर्वेश्मसङ्घमत्युच्चैः ।।
सम्मार्जनचन्दनवाःसेकैर्मार्गान् विभूषय त्वं द्राक् ।।२६।।

किञ्च ।

वाद्यान्यम्बरगानां भौमानां संसृजन्तु निध्वानम् ।।
श्रुतिसुखदं समयेऽस्मिन्वह्नेर्यन्त्राणि दुर्गसंस्थानि ।।२७।।

विद्युद्दंष्ट्रः - (ससम्भ्रमाह्लादम् ।) यदाज्ञापयति देवः । कः कोऽत्र भोः ।

(प्रविश्य ।)

दौवारिकः - जयतु जयतु देवः । कः नियोगः ।

विद्युद्दंष्ट्रः - आकारय तावत्कोशाधीशम् ।

दौवारिकः - (निष्क्रम्य कोशाधीशेन सह प्रविशति ।)

कोशाधीशः - (प्रविश्य ।) विजयतां महाराजः किमनुष्ठेयं मया ।

(तदन्तरे ।)

विद्युद्दंष्ट्रः - भद्र कुमारजननोत्सवपारितोषिकाणि दातुमानय वस्त्राभरणादीनि ।

कोशाधीशः - (ससम्भ्रमाह्लादम् । निष्क्रम्य वस्त्राभरणादिपात्रवाहकैः परिजनैः सह प्रविश्य हिरण्यकशिपोः पुरःप्रदेशे स्थापयति ।)

हिरण्यकशिपुः - (सहर्षम् । विद्युद्दंष्ट्रप्रभृतिभ्यो मुख्येभ्यो वस्त्राभरणानि ददाति ।)

ते सर्वेऽपि - महाप्रसादः । (इति सानन्दं धारयन्ति ।)

हिरण्यकशिपुः - भद्र विद्युद्दंष्ट्र अन्येभ्यः सर्वेभ्यस्त्वमेव देहि ।

विद्युद्दंष्ट्रः - देवादेशः प्रमाणम् । (इति सानन्दं तथा करोति । ततोऽञ्जलिं बद्ध्वा ।)
देव भवदाज्ञप्तमन्यदपि कृत्यं निर्वर्त्तयितुं गच्छामि ।

(इति निष्क्रान्तः ।)

(ततः प्रविशति शण्डामर्काभ्यामनुगम्यमानः शुक्रः ।)

शुक्रः - (प्रविश्य । सर्वतोऽवलोक्य । श्रवणमभिनीय ।)

दुर्गस्थानलयन्त्रवर्त्तिचपलासद्धूममेघाः पुनस्-
तद्घोषस्तनितानि च क्षितिपतेः संसूचयन्त्यादितः ।।

सत्पुत्रोदयवृष्टिकालमधुनाऽऽह्लादाम्बुसंवर्षुकं
स्वानां तापहरं वनीयकमयूराणां गिरां वर्धकम् ।।२८।।

(पदान्तरं गत्वा ।)

नव्याम्रपर्णतोरणमाला गोपुरपुरःप्रबद्धेयम् ।।
किमु पत्तनेन विधृता गारुत्मतनिष्कमालिकाऽऽनन्दात् ।।२९।।

(पुनः पदान्तरं गत्वा ।)

इदं गोपुरं तावत्प्रविशामि । (इति प्रवेशं नाटयन् श्रवणमभिनीय ।)

पुटभेदनपेटीपुटनिभृतं पुत्रोत्सवाख्यसद्रत्नम् ।।
संसूचयत्ययं मे मङ्गलवाद्यध्वनिः पिशुनः ।।३०।।

(पुनः पदान्तरं गत्वा सर्वतोऽवलोक्य सानन्दम् ।)

विरजस्काश्चन्दनजलसिक्ता मार्गा दिशन्ति दृक्सौख्यम् ।।
आदर्शांशुकतोरणकदलीयुक्तानि पण्यवेश्मानि ।।३१।।

किञ्च । पौराः ।

रत्नाभरणवराम्बरपरिष्कृता यक्षकर्दमालिप्ताः ।।
ध्वजपटचोरिततपनातपतापेऽस्मिन्पुरे चरन्त्युत्काः ।।३२।।

(पुनः पुरो गत्वाऽवलोक्य च ।)

चामीकररत्नाम्बरभूषितगजरथतुरङ्गपादचरम् ।।
धृतमाल्यं सामोदं सामोदं मानसं भृशं तनुते ।।३३।।

(पुनः पदान्तरं गत्वा ।) इदं नन्द्यावर्तद्वारम् । तावत् प्रविशामि । (इति प्रवेशं नाटयन् । श्रवणसुखमभिनीय ।)

सङ्गीतं श्रुतिसुखकरमतिसुखयत्यपि वनप्रियं मां द्राक् ।।
सङ्गीतशास्त्ररीत्याऽऽकलितं वाद्येन वारकान्तानाम् ।।३४।।

(पुनः पदान्तरं गत्वा ।) अयं हिरण्यकशिपुः सपरिवारस्तिष्ठति तदुपसर्पामि । (इति उपसृत्य । साह्लादम् ।) राजन् दिष्ट्या वर्धसे सत्पुत्रलाभेन ।

हिरण्यकशिपुः - (ससम्भ्रमाह्लादम् । उत्थाय तत्पादयोः प्रणमति ।)

शुक्रः - सद्वंशवृद्धिरस्तु । वत्स उत्तिष्ठ परिपूर्णमनोरथोऽसि ।

हिरण्यकशिपुः - सर्वं भवत्कृपाकटाक्षक्षितिरुहस्य फलम् । (इत्युत्थाय ।) गुरुपुत्रौ प्रणमामि ।

उभौ - वंशवृद्धिरस्तु ।

हिरण्यकशिपुः - भगवन् पुत्राभ्यामलङ्क्रियतामिदमासनम् ।

शुक्रः - (तथा करोति ।)

हिरण्यकशिपुः - कः कोऽत्र भोः आनीयतां पूजोपकरणम् ।

(प्रविश्य ।)

परिजनः - महाराज सज्जमिदं पूजोपकरणम् ।

हिरण्यकशिपुः - (सभक्त्यानन्दम् । सपुत्रस्य तस्य पूजां करोति ।)

शुक्रः - राजन्नलङ्कुरु स्वसिंहासनम् ।

हिरण्यकशिपुः - (प्रणम्य तथा करोति ।)

शुक्रः -

सत्पुत्राख्यसुधांशूदयसंवृद्धान्ववायदुग्धाब्धिम् ।।

दर्शं दर्शं त्वाप्तुं दृक्सुखमाशास्महे वयं नित्यम् ।।३५।।

हिरण्यकशिपुः - (सविनयम् ।)

नैसर्गिककरुणामृतजलद त्वच्चिन्तनप्रभावेण ।।
भविता सौख्यमहीरुह उच्चैः शीघ्रं फलप्रसूनाढ्यः ।।३६।।

विद्युद्दंष्ट्रः - भगवन् यथाह महाराजस्तथैव ।

शण्डः - तत्रापि महाराजानन्यभक्तिवर्षर्तुरेव कारणम् ।

शुक्रः - यथाह शण्डस्तथैव । यतः ।

त एव जलदाः सन्ति स एवाब्धिः पयःप्रदः ।।
तथापि खलु वर्षर्तुः कारणं वृष्टिपोषयोः ।।३७।।

हिरण्यकशिपुः -

निसर्गतः पोषकाश्चामृतदाः साधवोऽम्बुदाः ।।
समास्तापहरास्तेषु पूर्वोक्ता नित्यमीदृशः ।।३८।।

भगवन्मया यथैवानुभूतं तथैवोक्तं न तु प्रशंसा । यतः ।

निसर्गक्रूरोऽहं विधिविहितकार्ये न निरतो
न वा त्वच्छुश्रूषाशुभजनककर्मण्यपि रतः ।।
तथापि ज्ञात्वा मामधममपि भो भार्गव गुरो
विधत्से त्वं नित्यं दनुजजनतायाश्च मम शम् ।।३९।।

शुक्रः -

अक्रूरत्वं च कर्मित्वं न भक्तेः कारणं परम् ।।
बहिःकार्यरतस्यापि चित्तशुद्धिर्हि तत्किल ।।४०।।

शण्डः - सिद्धान्तमाह तातः ।

(ततः प्रविशति प्रसूतिकावेषधरा पर्यङ्कस्था कयाधुश्चेटी कञ्चुकी च ।)

(प्रविश्य ।)

चेटी - भद्र कञ्चुकिन्पुत्रमुखेन्दुदर्शनाय प्रार्थनीयः खलु महाराजः ।

कञ्चुकी - (सानन्दम् ।) हुं गच्छामि (इति नाट्येन प्रसर्पति ।) (पदान्तरं गत्वा ।) इदं सभास्थलम् अयं महाराजस्तदुपसर्पामि । (इति उपसृत्य ।) जयतु जयतु महाराजः । भवद्धृद्यानन्दोदधिवर्धकं पुत्रमुखेन्दुमवलोकयितुं प्रार्थयतेऽन्तःपुरिकाजनः ।

हिरण्यकशिपुः - (किञ्चित्सलज्जास्मितं गुरोर्मुखमवलोकयति ।)

शण्डः - (सानन्दम् ।)

दिष्ट्या क्षणोऽयं समुपागतोऽद्य
तेनाऽतिनन्दामि भृशं मुहुस्त्वम् ।।

शुभं हि शीघ्रं कुरु दैत्यवर्य....

हिरण्यकशिपुः - (सानन्दम् ।)

....यथा भवानाह तथा करोमि ।।४१।।

परं भवद्धस्तपलाशरम्यच् -
छाया भवत्वर्भकमूर्द्धिन भूमन् ।।

इत्थं समिच्छामि ....

शण्डः - **....तथैव योग्यं....**

शुक्रः - (साह्लादम् ।)

....ममात्यभीष्टं समुदाहृतं ते ।।४२।।

(इति सर्वेऽपि उत्तिष्ठन्ति ।)

(हिरण्यकशिपुः सपुत्रो गुरुश्च गमनोद्योगं नाटयतः ।)

हिरण्यकशिपुः - कञ्चुकिन् दर्शय तावत्सूतिकागृहस्य मार्गम् ।

कञ्चुकी - महाराज इत इतः ।

चेटी - देवि देहि मद्धस्तयोः कुमारम् ।

कयाधुः - हञ्जे किमिति ।

चेटी - सम्प्राप्तो महाराजस्यागमनावसरः ।

कयाधुः - किमर्थमागच्छति महाराजः ।

चेटी - देवि कुमारमुखेन्दुदर्शनाय ।

कयाधुः - कथं ज्ञातम् ।

चेटी - देव्येतदर्थं पूर्वमेव कञ्चुकी मया प्रेषितः ।

कयाधुः - (कृच्छ्रादुत्थाय सश्रमखेदं सक्रोधमिव ।) हञ्जे कस्तेऽयं त्वरास्वभावः । किं क्वापि पलायतेऽयमर्भकः ।

चेटी - (सस्मितम् ।) देवि मम दैवद्रुमसत्फलपरिपाकवशादेतदपि सत्वरमेव भविष्यति ।

कयाधुः - (सक्रोधमिव सस्मितं तूष्णीं तत्करयोः कुमारमर्पयति ।)

चेटी - (साह्लादं सवस्त्रं गृह्णाति ।) (प्रह्लादो बालभाववशादानन्दजनकं रोदिति ।)

चेटी - (लालयन्तीतस्ततः परिभ्रमति ।)

कयाधुः - (सतृष्णमवलोकयति ।)

कञ्चुकी - (पदान्तरं गत्वा ।) इदमन्तःपुरद्वारं तत्प्रविशतु महाराजः ।

(इति सर्वेऽपि प्रवेशं नाटयन्ति ।)

(पुनः पदान्तरं गत्वा ।)

कञ्चुकी - इदं सूतिकागृहं तदुपसर्पतु महाराजः । (इति स्वयं तत्रैव तिष्ठति ।)

(ते सर्वेऽपि तत्र गच्छन्ति ।)

शुक्रः -

कवोष्णश्चौषधीनां च गन्धैर्मिश्रः समीरणः ।।
सूतिकागृहसामीप्यं सूचयत्येष सौख्यदः ।।४३।।

शण्डः - (आघ्राणमभिनीय ।) हुं तथैव ।

हिरण्यकशिपुः - (आघ्राणमभिनीय तूष्णीं चलति ।)

शुक्रः - (पदान्तरं गत्वा । सानन्दसम्भ्रमम् ।) राजन्नियं मदनिका कुमारं लालयन्तीतस्ततः प्रसर्पति ।

शण्डः - (सानन्दस्मितम् ।) हुं तथैव ।

चेटी - (सर्वांस्तानवलोक्य सहर्षं गुरोश्चरणयोरुपकण्ठे स्थापयति ।)

शुक्रः - (सानन्दाश्रु हस्तेन कुमारस्य शिरः परिमृश्य ।) चिरञ्जीवी सन्मार्गवर्ती च भव । (पुनर्निपुणमवलोक्य ।)

राजन् प्रह्लादजनकोऽर्भकोऽयं तेन हेतुना ।।
प्रह्लाद इति विख्यातो नूनं लोके भविष्यति ।।४४।।

शण्डः - हुं युक्तमभिहितम् ।

हिरण्यकशिपुः - (सानन्दम् ।) यथा गुरुचरणानामाज्ञा तथैव भविता । (इति प्रणमति ।) चेटि कारय तावद्गुरुचरणयोः स्पर्शम् ।

चेटी - (तथा कृत्वा हिरण्यकशिपोश्चरणोपकण्ठेऽर्पयति ।)

हिरण्यकशिपुः - (सानन्दम् । हस्तेन तन्मस्तकमभिमृश्य मनस्येवाशिषं प्रयुज्य ।) चेटि नय तावद्गुरुपुत्रयोश्चरणोपकण्ठे ।

चेटी - (तथा करोति ।)

उभौ - चिरञ्जीवी सन्मार्गवर्ती च भव ।

चेटी - (पुनः करयोर्धृत्वा लालयन्ती निपुणं निरीक्ष्य । सानन्दम् ।) गुरुपुत्र पश्य मुखेनायमस्माकं देवीमनुकरोति ।

शण्डः - (निपुणं निरीक्ष्य । सानन्दस्मितम् ।) हुं देवीमेवानुकरोत्यास्येन । (पुनर्निपुणं निरीक्ष्य ।) चेटि पश्य पश्य उरःस्थलेन कट्या चास्मन्महाराजमनुकरोति । (इत्यङ्गुष्ठतर्जनीभ्यां तं कपोलयोः स्पृशति ।)

चेटी - (सस्मितम् ।) हुं महाराजमेवानुकरोति ।

शुक्रः - (निपुणं निरीक्ष्य । सानन्दस्मितम् ।) भुजचरणेन पितृव्यमनुकरोति । पश्यतु महाराजः ।

हिरण्यकशिपुः - (सस्मितम् । तूष्णीं तिष्ठति ।)

उभौ चेटी च - हुं तथैव ।

शुक्रः - सर्वाण्यपि शुभचिह्नानि मन्मानसमानन्दयन्ति ।

चेटी - (सस्मितम् ।) स्वकीयानां निसर्ग एवायम् । एतत्सर्वं भवत्कृपामहीरुहस्यैव स्वादुफलम् ।

हिरण्यकशिपुः - साधु चेटि साधु यथोचितमेवाभिहितम् ।

(नेपथ्ये शङ्खध्वनिः ।)

(श्रुत्वा ।)

शुक्रः - किं सम्प्राप्तः सन्ध्यावसरः । (आकाशे दत्तदृष्टिः ।) भगवान् सहस्रकरोऽपि सायंसन्ध्यां निर्वर्त्तयितुमिव भजते पश्चिमार्णवम् ।

शण्डः - हुं तथैव ।

हिरण्यकशिपुः - प्राचीमभिवीक्ष्य ।

यदपि रसाधिपपतिका क्षीणवसावस्तमागते मित्रे ।।
रागवतीति दिशेयं प्रेम्णः सीमा प्रतीचिका नूनम् ।।४५।।

शण्डः - राजन् सम्यगुत्प्रेक्षितम् ।

शुक्रः - राजन् सम्प्राप्तः सन्ध्यावसरस्तद्गन्तुमिच्छामि ।

(इति पुत्राभ्यां निष्क्रान्तः ।)

हिरण्यकशिपुः - (पदान्तरं गत्वा ।) कञ्चुकिन् दर्शय तावत्सभास्थलस्य मार्गम् ।

कञ्चुकी - इत इतः । (इति पुरः प्रसर्पति ।) (पदान्तरं गत्वा ।) इदं सभास्थलम् इदं सिंहासनं तदलङ्करोतु महाराजः ।

हिरण्यकशिपुः - (तथा करोति ।)

(प्रविश्य पटाक्षेपेण ।)

विद्युद्दंष्ट्रः - जयतु जयतु महाराजः । निर्वर्तितं किलाज्ञानुरूपं कार्यम् ।

हिरण्यकशिपुः - साधु भद्र साधु मदाज्ञानुवशादतिश्रान्तोऽसि ।

विद्युद्दंष्ट्रः - देव आनन्दजनके कर्मणि विशेषतो भवदाज्ञया कीदृशोऽस्माकं श्रमः साम्प्रतं धन्योऽहमस्मि चिराभिलषितेन सम्प्राप्तेनावसरेण ।

हिरण्यकशिपुः - (सानन्दम् ।) भद्र साधु भणसि । स्वस्थानमलङ्कुरु ।

विद्युद्दंष्ट्रः - (सविनयं तथा करोति ।)

हिरण्यकशिपुः - (ऊद्ध्र्वमवलोक्य ।) भद्र पश्य पश्य

ताराबुद्बुदकलितध्वान्तस्नेहे वियद्बृहत्पात्रे ।।
चन्द्रोद्दीपो रचितो मार्गे ज्योत्स्नाभिसारिकासुखदः ।।४६।।

विद्युद्दंष्ट्रः - (ऊद्ध्र्वमवलोक्य ।) यथाह महाराजस्तथैव ।

हिरण्यकशिपुः - (पुनरूद्ध्र्वमवलोक्य ।) भद्र पश्य पश्य ।

जगदानन्दकन्दं चन्द्रं जलधरा मलिनीकुर्वन्ति परमहं तावदेवं मन्ये ।

नीतोऽनेन मदंश एव जलधेरुड्डीय गंत्रा चिरं
चोरेण द्विजपेन नीरदमिषात् पङ्कोऽयमुच्चस्थितम् ।।
इत्यासारगुणोच्चयाप्तगतिकः शून्ये कलङ्काविलं
ताराप्तं मलिनीकरोति स रुषा तं साम्बरं साम्प्रतम् ।।४७।।

(पुनर्विद्युतमवलोक्य स्तनितश्रवणमभिनीय ।) भद्र शृणु ।

दृष्ट्वा लाञ्छनमिन्दुमध्यपतितं मत्वा स्वकीयार्भकं
नीतं तद्द्विजराजकेन तमिमं शून्ये भ्रमन्तं क्रुधा ।।
मेघा गर्जनसर्जनैः स्वसमये विद्युत्करालासिना
तर्जन्तो जलजालमन्दगतयो नोच्चङ्गताः साम्प्रतम् ।।४८।।

विद्युद्दंष्ट्रः - यथार्थमुत्प्रेक्षितं महाराजेन ।

(पटाक्षेपेण प्रविश्य ।)

कञ्चुकी - जयतु जयतु देवः । सज्जं शयनोचितं साहित्यम् ।

हिरण्यकशिपुः - भद्र समयोचितमावेदितम् । भद्र विद्युद्दंष्ट्र शयनाय गच्छामः ।

विद्युद्दंष्ट्रः - यथाभिलषितं महाराजाय ।

(इति निष्क्रान्ताः सर्वे ।)

।। इति श्रीनृसिंहविजयनाम्नि महानाटके प्रह्लादोत्पत्तिर्नाम सप्तमोऽङ्कः ।।